

М.Я. Нагірняк
к.іст.н., доцент
Р. В. Лаврецький
к.іст.н., доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

РЕЛІГІЙНА СКОЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ЛЬВІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Молода Українська держава у перші роки третього тисячоліття поряд з економічним та політичним відродженням переживає процес духовного піднесення. Роки тоталітаризму та атеїстичної ідеології здавалось би канули у небуття, проте і надалі українське суспільство пожинає гіркі плоди антирелігійної пропаганди. Цілі покоління українських громадян відійшли від християнських ідей любові та добра, скерували своє життя у русло споживацької матеріалістичної філософії. Найбільш ураженою у цьому відношенні є молодь. “Яблуко від яблуні падає недалеко”, - говорить народна мудрість. Адже незаперечним фактом є те, що батьки, які не вірять у Бога, не можуть виховати своїх дітей добрими християнами. Саме тому у сьогодені обов’язок релігійного просвічення, виведення молоді із стану атеїстичного невігластва та аморальності лягає також на церкву, школу та громадські організації [1, 3].

Нині керівництво Української держави, повертаючись до історичного досвіду, наголошує на особливій ролі церкви та віри в Бога у житті суспільства. Не нав’язуючи нікому свого світогляду, церква може допомагати людям зрозуміти ті життєві обставини, у яких вони опинилися в результаті викоренення протягом багатьох десятиліть християнської релігії та культури. Разом з культурно-просвітницькими силами України церква повинна брати участь у відродженні національної свідомості, загублених духовних традицій та культурних здобутків, які протягом нашої багатовікової історії складали безцінне народне багатство і сьогодні потребують всебічного вивчення і використання в житті суспільства.

Проте не у всіх сферах діяльність церкви в сучасному українському суспільстві законодавчо врегульована. Досить складно формуються взаємовідносини церкви і мілітарних формувань України. Церква, починаючи з 1991 року, намагається звернути увагу держави на проблему створення інституту військових священників (капеланів) чи, хоча б, системи душпастирської опіки військовослужбовців різних міністерств України священиками. На жаль, і сьогодні існує багато аргументів щодо неможливості створення такого інституту.

У Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності (далі – ЛДУ БЖД), на території якого розміщено діючий храм Покрови Пресвятої Богородиці Української православної церкви Київського патріархату, виховання християнських чеснот і переконань лежить в основі душпастирської діяльності священнослужителя церкви, педагогів, культурологів та психологів.

Так, у 2003 році в стінах Університету було проведено міжвузівську науково-теоретичну конференцію “Проблеми становлення духовності і моралі молодої людини в сучасних умовах” за участю професорсько-викладацького складу та священнослужителів різних конфесій. З метою реалізації душпастирської опіки в університеті систематично проводиться грунтовний аналіз релігійної обізнаності курсантів, студентів та слухачів, робляться спроби виявити справжні причини духовного нігілізму студентства та запропонувати шляхи і методики виходу з такого стану.

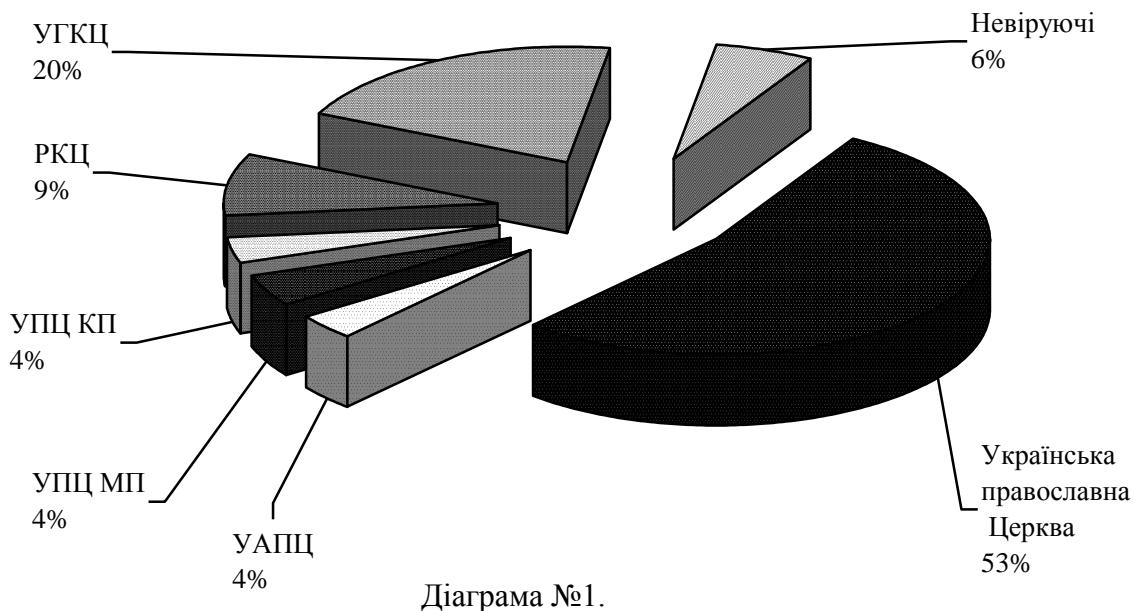
Метою даного дослідження, що проводилось на кафедрі соціальних та гуманітарних дисциплін, було виявити реальний стан релігійного виховання та освіти у курсантському середовищі та запропонувати можливі шляхи для покращення організації виховної роботи та релігійного просвітництва. З цією метою було проведено анкетування, яке охопило 137 курсантів різних курсів і практично з усіх регіонів України. Опитування проводилось таким чином: респонденти давали максимально самостійну відповідь (не підглядали в анкету сусіда), навіть якщо вона неповна чи невірна. Підбір питань та аналіз результатів анкетування було здійснено з використанням як класичних, так і новітніх методів соціології [2, 5, 7].

В останні роки у багатьох загальноосвітніх школах України за бажанням дітей та їх батьків і за наявності відповідно підготовлених педагогів чи допомоги духівництва як факультатив вивчається “Катихизм християнської віри”. Ступінь обізнаності в питаннях релігії та загальний стан духовності у дітей, що прослухали цей курс значно вищий, ніж у тих, хто подібної дисципліни не вивчав. Як виявило дослідження, лише третина опитаних вивчали у шкільній програмі “Катихизм”, інші ж – навіть не знають, що це за предмет.

Одним із центральних питань анкети було – “чи віруєте Ви у Бога?”. Серед опитаних 82% дали стверду відповідь, 6% – заперечили, решта – заявили, що або вірять у самого себе, або вірять у Бога нестандартно (не дотримуючись усталеної у християнстві форми сприйняття божественної особи), або вірять чи вірили лише у певні часові проміжки свого життя (як правило, у важкі за емоційною оцінкою моменти життя – Авт.).

На початковому етапі становлення української незалежності окремі регіони нашої Батьківщини лихоманила міжконфесійна боротьба, спричинена відновленням заборонених радянською владою церков та поділом їх майна, передусім церковних споруд [4]. У сьогодені дана проблема вже майже повністю вирішена шляхом побудови значної кількості нових храмів. Проте у громадській свідомості подекуди ще жевріє недовіра та певний рівень несприйняття представників інших конфесій. Важливим етапом даного дослідження було встановити приналежність слухачів до тієї чи іншої конфесії та визначити рівень їх релігійної толерантності. Даній тематиці було присвячено декілька питань анкети.

Приналежність курсантів до тієї чи іншої релігійної конфесії ілюструє діаграма № 1. Майже усі опитані, як виявилось, є християнами (за винятком невіруючих). Близько половини опитаних не змогли точно вказати конфесійну приналежність, асоціюючи себе із українською православною церквою.

Про причини асоціації себе з конкретною християнською конфесією отримано наступні відповіді: 73% опитаних заявили, що належать до даної конфесії з дитинства, як і їх батьки, лише 2% респондентів повідомили, що мають віруючих батьків, але самі не вірять у Бога, решта опитаних вважають, що належать до даної конфесії через переконання, що істинне релігійне вчення збережене лише в ній, або тому, що вона їм просто подобається. Чимало молодих людей пояснюють належність до конкретної конфесії силою традиції, яка підтримується в їх родинному середовищі, чи то відсутністю змоги відвідувати храми інших церков. Як виявив аналіз опитування, близько третини респондентів взагалі не обізнані, яка різниця між найбільшими на Україні церквами, не цікавиться подібними проблемами чи вважає їх другорядними.

Ступінь релігійної терпимості серед опитаних досить високий. Зокрема, 80% респондентів вважають, що релігійна принадлежність близької для них людини не є важливою, 15% – думають навпаки, 5% – відповіли, що це залежить від того, що це за конфесія (це є суттєве питання у випадку, якщо це секта Іегови, мусульманство чи інша релігія, якій притаманний певний фанатизм).

Оскільки більшість опитаних християни, важливим було визначити чи має для них значення конфесійна принадлежність саме в християнстві. Було отримано наступні результати: 59% відповіли “ні” (більшість з них вважають, що першовиток християнства спільні, а велика кількість християнських церков – це лише наслідок боротьби церковних ієрархів за розширення пастви і, відповідно, здобуття більшої влади, та політиків, що з допомогою церкви намагаються маніпулювати громадською думкою); 36% опитаних дали ствердну відповідь (переважно вихідці із західних областей України, де міжконфесійна боротьба була найбільш гострою).

Міжконфесійну ворожнечу мирян визнали обґрунтованою близько 18% опитаних (подібна “обізнаність” була почертнута від батьків та старших людей,

або отримана під час вивчення історії в школі та університеті); 74% респондентів відповіли “ні” і лише 8% заявили, що не компетентні у цьому питанні.

В останні роки у силових структурах все активніше піdnімається питання про запровадження в армії посад капеланів, збільшення духовної опіки церкви над силовиками, зокрема тими, що навчаються у ВНЗ. Як засвідчила вищезгадана конференція “Проблеми становлення духовності і моралі молодої людини в сучасних умовах”, що відбулась на базі Університету, майбутні працівники військових структур, в тому числі і пожежно-рятувальної служби, повинні відчувати якомога більшу опіку душпастирів [6]. На жаль, не всі ВНЗ системи державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі ДСНС) чи інших мілітарних структур мають на своїй території християнські храми, які б могли стати центрами духовного очищення та морального становлення молоді. У зв’язку з тим, що на території університету є діюча церква, ми поставили за мету з’ясувати її вплив на молодь, роль її душпастирів у духовному вихованні слухачів. Отримані результати були наступні – 66% респондентів визнали потребу і позитивний вплив християнського наставництва для молодого покоління, 24% опитуваних не повністю розуміють зміст і завдання душпастирської опіки, решта (10%) – не визнають її потреби.

Також ми спробували встановити чи знають опитувані про конфесійну приналежність церкви Покрови Пресвятої Богородиці. Правильну відповідь дали 62% респондентів; серед тих, що помилились у відповіді – 15% схилялись до думки, що це храм Української автокефальної православної церкви. Доцільність існування храму на території ЛДУ БЖД визнали 95% опитаних слухачів (навіть частина невіруючих). 58% респондентів регулярно відвідують церковні богослужіння, 22% – епізодично, і лише 20% – не ходять до храму.

Цікаві результати до роздумів дали відповіді на питання “чому саме Ви ходите до цього храму?”. Виявилось, що 40% слухачів ходять до церкви тому, що відчувають духовну потребу, 5% – не мають змоги ходити в інший храм, тому відвідують саме цей (греко-католики, або представники інших православних конфесій). 40% опитаних відповіли, що відвідують богослужіння в цій церкві тому, що туди ходять більшість курсантів. Водночас 95% респондентів вважають, що примусити людину повірити в Бога неможливо (5% думають навпаки).

З 2002/2003 навчального року в ЛДУ БЖД на усіх напрямах підготовки фахівців вивчається предмет “Релігієзнавство”. Як показує практика, зокрема і дане дослідження, курсанти, які вже прослухали цей курс, значно краще орієнтуються у питаннях релігії та віри. Саме тому, одне із запитань анкети звучало “чи хотіли б Ви вивчати в університеті предмет “Релігієзнавство?”. Три четверті респондентів відповіли “так”, ще одна четверта – “ні” (більшість з них – невіруючі, або ті, що вже добре знають “Катихизм”). 66% опитаних слухачів ЛДУ БЖД зауважили, що хотіли б вивчати цей предмет під керівництвом священнослужителя, 15% – під керівництвом досвідченого викладача, 14% – науковця, котрий розтлумачить цей предмет з точки зору спостерігача, не виділяючи і не пропагуючи жодного напряму в християнстві. Ще 5% опитаних наставником та викладачем даної навчальної дисципліни хочуть бачити особу одночасно в усіх трьох вказаних іпостасях. Дані

результати ще раз підтверджують думку значну роль священнослужителя у духовному вихованні молоді.

Значна частина дослідження була присвячена визначеню рівня знань молоді про християнську церкву (передусім православну, яка переважає на Україні за кількістю громад), основних зasad віри та обрядовості. Подібні знання, як правило, людина отримує від батьків та наставників (священнослужителів, вчителів катехизму та ін). У сьогодені не можна нарікати на відсутність релігійної літератури. Зокрема без великого труду можна безкоштовно отримати біблію, молитовник чи інші релігійні видання різних християнських конфесій.

З відповідей на запитання анкети стає зрозумілим, що знають історію православної церкви на Україні тільки 30% опитаних, ще 15% знають її лише частково. Решта молодих людей необізнані у цьому питанні. Дослідження виявило надзвичайно низький рівень зацікавленості слухачів ЛДУ БЖД релігійними питаннями.

Ще більш катастрофічною є ситуація зі знанням основних християнських молитов (“Отче наш”, “Богородице Діво”, “Символ віри”). Виявилось, що 20% слухачів не знають жодної із вказаних молитов, 22% – знають хоча б одну, 16% – дві молитви, решта – три молитви. На нашу думку дана інформація є значно завищена. Мабуть, чимало респондентів соромились свого невігластва і тому свідомо прикрасили рівень своїх знань. Однак більшість (58%) визнають, що вихований духовно за допомогою молитви та під впливом священика рятівник буде справжнім патріотом своєї Батьківщини, захисником кожної слабкої та беззахисної людини.

Несподівані результати дало і передостаннє запитання анкети. Ми намагались встановити які заповіді Божі відомі курсантам ЛДУ БЖД. 22% респондентів відповіли, що знають всі десять заповідей, проте не уточнили які конкретно (добре, що знають хоча б їх кількість – Авт.), ще 26% зазначили, що не знають жодної заповіді. 52% слухачів намагались згадати основні заповіді: 3% – вказали по одній заповіді, 18% – по дві, 11% – по три, 12% – по чотири, 5% – по п’ять і 3% – 6 і більше заповідей. Як не дивно, але лише один респондент вірно вказав всі 10 заповідей! Найбільш знаними виявились заповіді “не вбий” та “не вкради”. Їх згадував майже кожний з тих, хто дав хоча б якусь відповідь. Серед інших заповідей відомими для опитуваних є “не свідчи ложно на близького твого” (21 респондент), “шануй батька та матір...” (16) та “не чини перелюбу (11).

Краща ситуація у середовищі слухачів зі знанням 12 найголовніших церковних свят. І це не є дивним, адже святкування, особливо великих свят, коли вони вільні від занять і обов’язків, і до того ж які є сімейними празниками, що запам’яталися ще з раннього дитинства, набуло загальнонародного характеру. Проте подібна ситуація спостерігається лише з великими релігійними празниками, як Різдво, Водохрестя, Воскресіння Господнє, Трійці, решта ж свят відзначає далеко не кожний. Саме таку картину можемо спостерігати і у середовищі курсантів ЛДУ БЖД. 10 свят спромігся згадати лише приблизно 1 % опитаних 8 свят – 3% опитуваних, 7 і 6 свят – відповідно по 7 %, 5, 4, 3 і 2 свята – відповідно по 18 %, 1 свято – 3% і не дали взагалі

жодної відповіді – 8%. Крім Різдва та Пасхи найчастіше згадували свято Водохрець, Покрови, Благовіщення та Трійці.

Отже, як бачимо, рівень релігійного виховання курсантів ЛДУ БЖД є ще недостатньо високий. Молодь, що приходить на навчання у ВНЗ найчастіше необізнана у питаннях релігії та віри. Виняток можуть становити лише слухачі у яких глибоко релігійні сім'ї або які вивчали релігію як навчальний предмет. Віра та знання молодих людей, які навіть вірять у Бога є надзвичайно поверхові, хоча ступінь толерантності загалом досить високий. Знання про церкву та про Бога у слухачів університету недостатні для становлення високоосвіченої інтелігентної особистості.

Існування діючої церкви на території ЛДУ БЖД та наявність відповідно підготовлених душпастирів та педагогів, можуть стати фундаментом для духовного росту вихованців університету. Для цього необхідно запровадити на всіх формах навчання відповідні навчальні спецкурси (наприклад, “Християнська етика”, “Основи християнського віровчення” чи інші). Для покращення ситуації душпастирям необхідно пожавити виховну та просвітницьку роботу з молоддю. Доцільним було б проведення позаурочних лекцій для ліквідації релігійної безграмотності. До подібної просвітницької роботи варто також залучати педагогічний персонал ВНЗ, який має необхідну кваліфікацію. Зацікавити молодь релігійною проблематикою можна за допомогою проведення диспутів, конкурсів, проведенням конференцій. Крім священнослужителів до подібної діяльності необхідно залучати кураторів навчальних вузів та груп, працівників відділу по роботі з персоналом та курсових командирів. Вважаємо, що подібні кроки сприятимуть не лише духовному відродженню молоді, але й активізації їх інтелектуального потенціалу та творчих здібностей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гудзяк Б. Релігійне життя в Україні у перші п'ять років незалежності / Б. Гудзяк. – Львів : Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії, 2000 [Ковчег. Науковий збірник із церковної історії / За ред. Бориса Гудзяка, Ігоря Скочиляса та Олега Турія. – Число 2. – С. 165-185.
2. Как провести социологическое исследование. – М. : Политиздат, 1990. – 228 с.
3. Кочан Н. Релігія в сучасній Україні: особливості переходного періоду / Н. Кочан // *Ire per Mundum*. – Варшава, 1999. – С. 617-636.
4. Новіченко М. Міжконфесійні конфлікти в Україні: причини і наслідки / М. Новіченко // Людина і світ. – Вип. 9 (1995). – С. 16-18.
5. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. Курс лекцій / Н. В. Паніна. – К. : Наукова думка, 1996. – 232 с.
6. Проблеми становлення духовності і моралі молодої людини в сучасних умовах. Збірник наукових праць. – Львів : ЛППБ, 2003. – 94 с.
7. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : Добросвет, Книжный дом “Університет”, 1998. – 596 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ:

НАГІРНЯК МИХАЙЛО ЯРОСЛАВОВИЧ,
підполковник служби цивільного захисту,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

ЛАВРЕЦЬКИЙ РОМАН ВІКТОРОВИЧ
підполковник служби цивільного захисту,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.